

УДК 347.948

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.1.85>

ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА ЯК ЗАСІБ ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Чернявська О.С.,
*аспірантка Інституту правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України
ORCID: 0009-0008-4619-5399*

Чернявська О.С. Висновок експерта як засіб доказування у цивільному судочинстві України.

Стаття присвячена дослідженню юридичної природи висновку експерта та виробленню концептів удосконалення цивільного процесуального законодавства України у сфері експертизи.

У статті розглядаються доктринальні положення щодо визначення поняття висновку експерта як засобу доказування у цивільному судочинстві України. Констатована відсутність єдиних законодавчих підходів у контексті співвідношення категорій «докази» і «засоби доказування». Обґрунтовується позиція щодо доцільності їх розмежування та розуміння категорії «засоби доказування» як способу встановлення (процесуальної форми) доказів, які характеризуються законодавчо визначеними вимогами та є підставами для підтвердження наявності або відсутності обставин, які мають значення для вирішення справи та ухвалення судом обґрунтованого рішення. З'ясовано, що у деяких категоріях цивільних справ висновок експерта є обов'язковим засобом доказування, оскільки порівняно з іншими засобами доказування дозволяє з найбільшою ймовірністю встановити наявність або відсутність обставини (фактів), які входять в предмет доказування.

За результатами системного аналізу положень Цивільного процесуального кодексу України визначено, що висновок експерта як засіб доказування характеризується такими законодавчо визначеними ознаками: 1) висновок експерта має бути наданий до суду у письмовій формі та складатися у порядку, визначеному законом; 2) обставини, які встановлюються експертом повинні стосуватися предмета доказування, тобто підтверджувати заявлені вимоги чи заперечення або мати інше значення для розгляду справи і підлягати встановленню при ухваленні судового рішення; 3) для дослідження обставин, що є предметом висновку експерта, необхідні спеціальні знання, якими володіє експерт та які не належать до галузі знань «право»; 4) проведені експертом дослідження повинні оформлюватися у висновку експерта шляхом їх докладного опису; 5) у висновку експерта мають бути відображені відповіді на усі запитання, поставлені експертові; 6) результати експертних досліджень відображаються у загальному висновку.

У світлі досліджуваної проблеми, з метою узгодження положень ч. 4 ст. 104 ЦПК України, п. 1 ч. 1 ст. 12 Закону України «Про судову експертизу» та ч. 6, 7 ст. 14 ЦПК України доцільно передбачити електронну форму висновку експерта, що слугуватиме оптимізації цивільного судочинства з урахуванням рекомендаційних положень актів «м'якого» права та вітчизняних програмних документів публічної політики, спрямованих на удосконалення моделі цивільного судочинства.

Ключові слова: цивільне судочинство, докази, доказування, експерт, судова експертиза, Європейська комісія з питань ефективності правосуддя, оптимізація цивільного судочинства, адаптація цивільного процесуального законодавства України, положення права Європейського Союзу.

Cherniavska O.S. Expert opinion as a mean of proving in civil proceeding of Ukraine.

The article is focused on studying the legal nature of an expert opinion and development of concepts for improving civil procedural legislation of Ukraine in the field of expertise.

The doctrinal provisions on determining the expert opinion's concept as a mean of proving in civil legal proceedings of Ukraine have been considered in the article. The lack of unified legislative approaches

within the correlation of the categories of “evidence” and “means of proving” has been stated. The author has substantiated the position on the expediency of their distinction and understanding the category of “means of proving” as method of establishing (procedural form) evidence characterized by legally defined requirements and being the basis for confirming the presence or absence of circumstances that are important for resolving the case and adopting a reasoned decision by the court. It has been clarified that an expert opinion in some categories of civil cases is a mandatory mean of proving, since compared to other means of proving, it allows establishing with the greatest probability the presence or absence of circumstances (facts) that are parts of the subject matter of proving.

According to the results of a systematic analysis of the provisions of the Civil Procedural Code of Ukraine, the author has determined that an expert opinion as a mean of proving is characterized by the following legally defined features: 1) an expert opinion must be submitted to the court in writing and exercised in accordance with the procedure established by law; 2) circumstances established by an expert must relate to the subject matter of proving, that is must confirm the stated claims or objections or have other significance for hearing the case and must be established while making a court decision; 3) to study the circumstances that are the subject matter of the expert opinion, necessary expertise possessed by an expert and not belonging to the “law” subject area; 4) examination conducted by an expert must be formalized in the expert opinion by means of the detailed description; 5) answers to all questions posed to an expert must be reflected in the expert opinion; 6) results of expert examination are reflected in the general conclusion.

It is expedient to provide for an electronic form of the expert opinion in light of the researched problem in order to harmonize the provisions of Part 4 of the Art. 104 of the Civil Procedural Code of Ukraine, paragraph 1, Part 1 of the Art. 12 of the Law of Ukraine “On Judicial Examination” and Parts 6, 7 of the Art. 14 of the Civil Procedural Code of Ukraine. It will serve for the optimization of civil legal proceedings, taking into account the recommendatory provisions of “soft” law acts and domestic program documents of public policy aimed at improving the model of civil legal proceedings.

Key words: civil legal proceedings, evidence, proving, an expert, forensic examination, European Commission for the Efficiency of Justice, optimization of civil legal proceedings, adaptation of civil procedural legislation of Ukraine, European Union’s law provisions.

Постановка проблеми. Внаслідок реформування цивільного процесуального законодавства України, шляхом прийняття Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03 жовтня 2017 р. № 2147-VIII, суттєво змінено інститут доказів та доказування з метою впровадження єдиних європейських підходів до правового регулювання процесуальних правовідносин у сфері цивільного судочинства як запоруки євроінтеграційних процесів України відповідно до Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженої Законом України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV [1].

У відповідному контексті варто зауважити, що удосконаленню інституту експертизи у цивільному судочинстві країн Європейського Союзу відводиться значна роль, що висновується зі змісту вторинного законодавства *acquis communautaire*. Зокрема, у Керівних принципах щодо ролі призначених судом експертів, затверджених Європейською комісією з питань ефективності правосуддя (СЕРЕЈ) від 12 грудня 2014 р. (документ СЕРЕЈ (2014)14) (далі – Керівні принципи щодо ролі призначених судом експертів) зазначається, що «об’єктивне, правильне встановлення фактів є основою чесного та справедливого судового рішення. У деяких випадках завданням експерта є встановлення фактів. Робота експерта та його експертний висновок є дуже важливими під час судового процесу, завдяки його знанням спеціаліста у питанні, що розглядається, незалежно від різних рівнів беззаперечності експертного висновку» [2].

Указаний підхід Європейської комісії з питань ефективності правосуддя (СЕРЕЈ) щодо висновку експерта в системі засобів доказування корелюється із положеннями цивільного процесуального законодавства України. Так, із системного аналізу ч. 1 ст. 105, ст. 298, ч. 4, 8 ст. 300 ЦПК України, можна дійти висновку, що у деяких категоріях справ висновок експерта є обов’язковим (допустимим) засобом доказування. Зокрема, за клопотанням хоча б однієї із сторін призначення експертизи судом є обов’язковим, якщо у справі необхідно встановити характер і ступінь ушкодження здоров’я, психічний стан особи, вік особи, якщо про це немає відповідних документів і

неможливо їх одержати (ч. 1 ст. 105 ЦПК України). У справах про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи для встановлення її психічного стану суд призначає судово-психіатричну експертизу (ст. 298, ч. 4, 8 ст. 300 ЦПК України). У свою чергу, відповідно до ч. 2 ст. 78 ЦПК України обставини справи, які за законом мають бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватися іншими засобами доказування [3].

Відповідні положення свідчать, що у деяких категоріях справ висновок експерта є необхідним (обов'язковим) засобом доказування, оскільки дозволяє з найбільшою ймовірністю встановити наявність або відсутність обставини (фактів), які входять в предмет доказування, та мають значення для ухвалення рішення. До прикладу, у справах про обмеження цивільної дієздатності фізичної особи, визнання фізичної особи недієздатною за наявності достатніх даних про психічний розлад здоров'я фізичної особи суд для встановлення її психічного стану призначає судово-психіатричну експертизу, оскільки висновок за результатами проведеної експертизи надасть змогу установити ступінь психічного розладу і відповідно з'ясувати чи такий психічний розлад є хронічним, стійким, внаслідок чого фізична особа не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними, чи істотно впливає на її здатність усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними, що є підставами для визнання фізичної особи недієздатною або обмеження цивільної дієздатності фізичної особи (ч. 1 ст. 36, ч. 1 ст. 39 ЦК України) [4].

Стан опрацювання проблематики. Дослідженню висновку експерта як засобу доказування у цивільному судочинстві, а також окремим проблемним питанням застосування положень цивільного процесуального законодавства України у сфері експертизи були присвячені численні праці вітчизняних науковців, таких як С.С. Бичкова, В.І. Бобрик, О.В. Гетьманцев, О.О. Грабовська, К.В. Гусаров, І.О. Ізарова, В.А. Кройтор, Д.Д. Луспенник, О.С. Захарова, В.В. Комаров, В.М. Кравчук, В.І. Тертишніков, Ю.Д. Притика, М.Й. Штефан та ін. На монографічному рівні тематику, присвячену висновку експерта, висвітлювали у своїх дисертаційних дослідженнях Ж.В. Васильєва-Шаламова «Судова експертиза в цивільному процесі» (2009 р) [5]. О.Ф. Дорошенко «Судова експертиза як засіб доказування при розгляді цивільних справ щодо порушення права на об'єкти інтелектуальної власності» (2007 р.) [6], О.С. Кравченко «Цивільно-правове регулювання експертизи у сфері інтелектуальної власності» (2003 р.) [7], М.С. Вілінський «Висновок експерта в системі засобів доказування в цивільному судочинстві України» (2025 р.) [8].

Наукові доробки указаних учених є фундаментальним внеском у розвиток досліджуваного інституту. Разом з тим, відповідні наукові пошуки здебільшого спрямовувалися на розгляд проблемних питань призначення та проведення судової експертизи у окремих категоріях справ. У зв'язку з динамічним розвитком цивільного процесуального законодавства України, який обумовлений євроінтеграційними процесами та адаптацією законодавства України до положень права ЄС, дослідження відповідної тематики з метою вироблення концептів удосконалення правового регулювання інституту доказів та доказування набуває все більшої актуальності. Крім того, у доктрині права існують різні підходи щодо розуміння юридичної природи висновку експерта, а також його значення у доказуванні при оцінці доказів як такого, що надає більшу імовірність вважати юридичні факти встановленими, та у цій площині необхідності переосмислення і вироблення сучасних підходів до правового регулювання цивільних процесуальних правовідносин у сфері експертизи.

Вищенаведене опосередковується **метою дослідження** – з'ясування юридичної природи висновку експерта як засобу доказування, а також вироблення пропозицій щодо удосконалення цивільного процесуального законодавства України у відповідній сфері правового регулювання.

Виклад основного матеріалу. Із аналізу юридичної конструкції ч. 1, п. 2 ч. 2 ст. 76 ЦПК України висновується, що висновок експерта є одним із засобів доказування, якими встановлюються будь-які дані (докази), на підставі яких суд з'ясовує наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи [3].

Разом з тим зі змісту юридичної конструкції ст. 76 ЦПК України, можна дійти висновку, що законодавець розмежовує поняття «докази», «засоби доказування» та «обставини (факти)», що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи», надаючи різний процесуальний зміст таким категоріям.

У площині дослідження юридичної природи доказів та засобів доказування ученими висловлюються різні позиції. Так, на думку С.Я. Фурси докази є елементами засобів доказування. У

контексті співвідношення правових категорій «докази» та «засоби доказування» учена стверджує, що докази можуть мати інформаційний, речовий або змішаний характер і повинні відповідати вимогам допустимості, що висуваються до засобів доказування та належності до цієї справи, а також мають бути отримані відповідно до вимог ЦПК та інших нормативних актів [9, с. 304]. О.М. Лазько розглядає засоби доказування, як «більш широке поняття, ніж докази, що являє собою умовно структуровану систему доказів ніж докази, що не має чітких меж ...» [10, с. 7, 8].

В.І. Тертишников та О.В. Рожнов вважають «докази» та «засоби доказування» тотожними категоріями, зазначаючи, що «процесуальні дії учасників справи мають головною метою переконати суд в істинності їхніх тверджень. Така діяльність є доказуванням, а ті засоби за допомогою яких здійснюється доказування, мають назву докази. З цього визначення виходить, що докази – це: 1) не факти, не обставини, а дані, тобто відомості про факти; 2) будь-які дані, тобто закон не наводить переліку доказів, і ніякі докази для суду не мають заздалегідь установленної сили; 3) такі дані, які вказують на наявність або відсутність: а) фактів підстави позову; б) фактів, що обґрунтовують заперечення проти позову; в) інші обставини, що мають значення для вирішення справи; 4) такі дані, які отримані у встановленій законом процесуальній формі» [11, с. 155, 156].

Водночас, виходячи із дефініції, закріпленої у частинах 1, 2 ст. 76 ЦПК України, варто розмежовувати досліджувані правові категорії та розглядати «засоби доказування» як спосіб встановлення (процесуальну форму) даних (доказів), які характеризуються законодавчо визначеними вимогами та є підставами для підтвердження наявності або відсутності обставин, які мають значення для вирішення справи та ухвалення судом обґрунтованого рішення.

Крім того, аналіз ч. 1 та 2 ст. 76 ЦПК України дає підстави стверджувати, що у законодавстві не встановлений вичерпний перелік доказів, що висновується зі змісту відповідної дефініції, яка містить словосполучення «будь-які дані», але такі «на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи». Водночас засоби доказування, якими можуть підтверджуватися такі дані мають вичерпний перелік, визначений у ч. 2 ст. 76 ЦПК України.

При цьому варто констатувати відсутність єдиних підходів щодо сутності і співвідношення категорій «засоби доказування» і «докази» не тільки у доктрині права, а й у цивільному процесуальному законодавстві.

У відповідному контексті звернемо увагу на зміст ч. 2 ст. 101 ЦПК України, згідно з якою висновок експерта для суду не має заздалегідь встановленої сили і оцінюється судом разом із іншими доказами за правилами, встановленими статтею 89 цього Кодексу [3].

Застосовуючи у відповідній юридичній конструкції словосполучення «разом з іншими доказами», законодавець фактично ототожнює відповідні категорії. Варто зауважити, що такий підхід характеризується вадами правового регулювання, оскільки цивільним процесуальним законодавством України розмежовуються (встановлюються різні) вимоги до доказів та засобів доказування, зокрема: для доказів – вимоги щодо належності, допустимості, достатності, достовірності (статті 77–80 ЦПК України); для засобів доказування – вимоги щодо порядку отримання, форми та змісту окремих засобів доказування (до прикладу, порядку допиту свідка у судовому засіданні (ст. 230 ЦПК України), форми показання свідків – письмової, яка передбачена у разі письмового опитування учасників справи як свідків (ст. 93 ЦПК України), усної – у разі допиту свідка у судовому засіданні (ст. 230 ЦПК України)).

Нарешті, у юридичній конструкції ч. 2 ст. 76 ЦПК України, яка викладена у редакції «ці дані встановлюються такими засобами: 1) письмовими, речовими і електронними доказами; 2) висновками експертів; 3) показаннями свідків», фактично ототожнюються досліджувані категорії, адже відповідно до пункту 1 частини 2 цієї статті до засобів доказування відносяться «письмові, речові і електронні докази».

Разом з тим, у контексті визначення місця висновку експерта у системі засобів доказування деякі учені відстоюють наукову позицію, що у виняткових випадках висновку експерта судом може надаватися перевага в порівнянні з іншими доказами. До таких випадків відносяться, «зокрема: 1) коли певні обставини в силу закону не можуть бути підтверджені іншими засобами доказування, окрім висновку експерта; 2) коли висновок експерта є засобом доказування, за допомогою якого можливо з найвищою долею ймовірності підтвердити чи спростувати наявність певних обставин (фактів). У цьому випадку суд надає висновку експерта властивість бути єдиним (перева-

жаючим) засобом доказування, що зумовлено особливістю обставин навколишньої реальності, які необхідно за допомогою цього висновку підтвердити або спростувати» [8, с. 27].

Не оспорюючи значимість висновку експерта як засобу доказування, з урахуванням положень ч. 2 ст. 78, ч. 1 ст. 298 ЦПК України, не можна повною мірою погодитися із таким науковим твердженням. В обґрунтування зазначеного, варто звернути увагу на згадуване вище положення ч. 2 ст. 89 ЦПК України, згідно з якими жодні докази не мають для суду заздалегідь встановленої сили. Суд оцінює належність, допустимість, достовірність кожного доказу окремо, а також достатність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності [3]. А отже, можна стверджувати про обов'язковість висновку експерта як засобу доказування у окремих категоріях справ, а не про переважне його значення для підтвердження обставин справи.

Крім того, аналогічний підхід щодо оцінки доказів, визначений у ч. 2 ст. 89 ЦПК України, наведений у згадуваних Керівних принципах щодо ролі призначених судом експертів, де зазначається, що «суддя не зобов'язаний слідувати рекомендації експертного висновку, проте суд має мотивувати висновок, який розходиться з рекомендацією експерта. Зазвичай переважає принцип вільної оцінки доказів» [2].

Таким чином, висновок експерта є одним із засобів доказування, яким встановлюються дані (докази), які містять інформацію про обставини, що входять в предмет доказування, та у окремих категоріях справ є обов'язковим законодавчо визначеним засобом доказування для підтвердження таких обставин.

Поняття висновку експерта міститься у ст. 102 ЦПК України. Згідно з положеннями частин 1, 2, 4 цієї статті висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені у результаті них висновки та обґрунтовані відповіді на питання, поставлені експертові, складений у порядку, визначеному законодавством. Предметом висновку експерта може бути дослідження обставин, які входять до предмета доказування та встановлення яких потребує наявних у експерта спеціальних знань. Предметом висновку експерта не можуть бути питання права. Висновок експерта викладається у письмовій формі і приєднується до справи [3].

Таким чином, із системного аналізу вищенаведених положень, можна дійти висновку, що законодавцем визначена сукупність ознак, якими має характеризуватися висновок експерта як засіб доказування, а саме: 1) висновок експерта має бути наданий до суду у письмовій формі та складатися у порядку, визначеному законодавством; 2) обставини, які встановлюються експертом повинні стосуватися предмета доказування, тобто підтверджувати заявлені вимоги чи заперечення або мати інше значення для розгляду справи і підлягати встановленню при ухваленні судового рішення; 3) для дослідження обставин, що є предметом висновку експерта, необхідні спеціальні знання, якими володіє експерт та які не належать до галузі знань «право»; 4) проведені експертом дослідження повинні оформлюватися шляхом їх докладного опису; 5) у висновку експерта мають бути відображені відповіді на усі запитання, поставлені експертові; 6) результати експертних досліджень відображаються у загальному висновку. Відповідно до п. 4.12 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 р. № 1950/5), висновок експерта складається з обов'язковим зазначенням його реквізитів (найменування документа, дати та номери складання висновку, категорії експертизи (додаткова, повторна, комісійна, комплексна), виду експертизи (за галуззю знань) та трьох частин: вступної (Вступ), дослідницької (Дослідження) та заключної (Висновки) [12].

У контексті вимог до форми висновку експерта на увагу заслуговує питання усунення законодавчих колізій, уніфікації положень окремих нормативно-правових актів, а також урахування положень актів м'якого права, які містять рекомендації, спрямовані на удосконалення моделі цивільного судочинства в ЄС щодо електронної форми відповідного засобу доказування.

Так, згідно з приписами ч. 6 ст. 43 ЦПК України процесуальні документи в електронній формі мають подаватися учасниками справи до суду з використанням Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи в порядку, визначеному Положенням про Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему та (або) положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів) [3].

Що стосується експертів як інших учасників судового процесу, у ч. 6 ст. 14 ЦПК України визначена імперативна вказівка на обов'язок реєстрації електронного кабінету судовими експертами. Особі, яка зареєструвала електронний кабінет в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній

системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами, суд вручає будь-які документи у справах, в яких така особа бере участь, *виключно в електронній формі* шляхом їх направлення до електронного кабінету такої особи, що не позбавляє її права отримати копію судового рішення у паперовій формі за окремою заявою (ч. 7 ст. 14 ЦПК України) [3].

Положення щодо електронної форми висновку експерта знайшли своє відображення також у підзаконних нормативно-правових актах, зокрема п. 4.23 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р. № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 р. № 1950/5), відповідно до якого оформлення клопотання експерта, висновку експерта (експертів), додатків до нього та повідомлення про неможливість надання висновку в електронній формі здійснюється з накладанням кваліфікованого електронного підпису експерта із засвідченням його кваліфікованою електронною печаткою експертної установи (одноразово на кожному файлі) [12].

Проте поза увагою законодавця залишилися положення Закону України «Про судову експертизу» від 25 лютого 1994 р. № 4038-ХІІ, відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 12 якого судовий експерт зобов'язаний провести повне дослідження і дати обґрунтований та об'єктивний *письмовий* висновок. Подібна норма міститься також у ч. 4 ст. 104 ЦПК України, у якій передбачена лише письмова форма висновку експерта.

Таким чином з метою узгодження указаних приписів з положеннями ч. 6, 7 ст. 14 ЦПК України доцільно у ч. 4 ст. 104 ЦПК України, п. 1 ч. 1 ст. 12 Закону України «Про судову експертизу» передбачити електронну форму висновку експерта, що у свою чергу слугуватиме оптимізації цивільного судочинства.

У цій площині варто звернути увагу на напрями удосконалення сфери правосуддя, передбачені у Дорожній карті з питань верховенства права, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 р. № 475-р «Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС» (далі – Дорожня карта з питань верховенства права), яка є стратегічним документом, що визначає комплекс реформ у межах переговорного процесу щодо членства України в ЄС за переговорними Розділом 23 «Судова влада та основоположні права» та Розділом 24 «Юстиція, свобода і безпека». Так, одним із напрямів забезпечення якості та ефективності правосуддя є розроблення компонентів, що забезпечують базову функціональність підсистеми документообігу, а також створення єдиного персоналізованого простору для учасників судового процесу та забезпечення гнучкого керування доступом із налаштуванням прав користувачів (підпункт «б» пункту 1.3 Розділу I Дорожньої карти з питань верховенства права). Крім того у відповідному прогностичному документі серед переліку стратегічних заходів удосконалення судової експертизи передбачається цифровізація судово-експертної діяльності – створення єдиного цифрового простору здійснення судово-експертної діяльності, інтегрованого із Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою та іншими державними реєстрами, інформація з яких необхідна для проведення експертиз (п. 4.3 Дорожньої карти з питань верховенства права) [13].

Висновки. У підсумку варто зазначити, що засоби доказування доцільно розглядати як процесуальну форму доказів, які характеризуються законодавчо визначеними вимогами та є підставами для встановлення судом наявності або відсутності обставин, які мають значення для вирішення справи та ухвалення обґрунтованого рішення. Висновок експерта у окремих категоріях справ є обов'язковим засобом доказування для підтвердження обставин справи, що становлять предмет доказування.

З метою усунення вад правового регулювання цивільних процесуальних правовідносин у сфері експертизи, а також необхідність подальшої оптимізації моделі цивільного судочинства шляхом створення єдиного інформаційного середовища для суду і учасників судового процесу, потребують узгодження норми цивільного процесуального законодавства України щодо електронної форми висновку експерта. Урахування вторинного законодавства *acquis communautaire* у межах адаптації законодавства України до положень права ЄС сприятиме удосконаленню правового регулювання цивільних процесуальних правовідносин у сфері експертизи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1496-99-п#Text> (дата звернення: 30.11.2025).
2. Керівні принципи щодо ролі призначених судом експертів (СЕРЕЈ), затверджені Європейською комісією з питань ефективності правосуддя (м. Страсбург, 11–12 грудня 2014 р.), документ СЕРЕЈ (2014)14. https://drive.google.com/file/d/1G-T99uIjmMIFdmSatW4_Rn1AF-LD4Yvj/view (дата звернення: 30.11.2025).
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 30.11.2025).
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 березня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 30.11.2025).
5. Васильєва-Шаламова Ж.В. Судова експертиза в цивільному процесі: дис. ... канд. юрид. наук: спец.. 12.00.03. Київ, 2009. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0409U001418> (дата звернення: 30.11.2025).
6. Дорошенко О.Ф. Судова експертиза як засіб доказування при розгляді цивільних справ щодо порушення права на об'єкти інтелектуальної власності: дис. ... канд. юрид. наук : спец.. 12.00.03. Київ, 2007. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0407U002274> (дата звернення: 30.11.2025).
7. Кравченко О.С. Цивільно-правове регулювання експертизи у сфері інтелектуальної власності: дис. ... канд. юрид. наук: спец.. 12.00.03. Київ, 2003. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0403U001984> (дата звернення: 30.11.2025).
8. Вілінський М.С. Висновок експерта в системі засобів доказування в цивільному судочинстві України: дис. ... д-ра філософії: 081 «Право». Київ, 2025. 332 с.
9. Фурса С.Я., Фурса Є.І., Щербак С.В. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар: у 2 т. / за заг. ред. С.Я. Фурси. К.: Видавець: С.Я. Фурса: КНТ, 2010. Т. 1. 1044 с.
10. Лазько О.М. Засоби доказування у цивільному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2013. 18 с. URL: <https://nrat.ukrintei.ua/searchdoc/0413U004334/> (дата звернення: 30.11.2025).
11. Велика юридична енциклопедія : у 20 т. Т. 10: Цивільний процес / редкол. В.В. Комаров та ін.; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2025. 872 с.
12. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 р. № 1950/5). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 30.11.2025).
13. Дорожня карта з питань верховенства права, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 травня 2025 р. № 475-р «Деякі питання забезпечення переговорного процесу про вступ України до Європейського Союзу за кластером 1 «Основи процесу вступу до ЄС». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475-2025-р#Text> (дата звернення: 30.11.2025).